

Nr 387.

Av herr **Sjölander**, angående lantarbetares och med dem likställdas bostadsförhållanden.

Varje människa känner ett starkt utpräglat behov av den trevnad ett vackert och trevligt hem skänker. Bostadsfrågan är därför en fråga av utomordentligt stor betydelse för alla. Skönhetskänslan finnes säkerligen nedlagd hos oss alla, men en hel del medborgare bland de mindre lyckligt lottade klasserna har måst förkväva densamma och vad värre är uppgiva hoppet på något bättre. I denna fråga har jag vid föregående tillfällen tillåtit mig att göra en hel del erinringar.

Gång efter annan ha i tidningspressen stått införda skildringar om bostäder, vilka icke på långt när fyllt sin uppgift. De socialt intresserade ha med rätta känt sig upprörda över, att det i vår tid finnes medborgare, som nödgas hålla till godo med så underhaltiga bostäder, som tyvärr ännu är fallet. Men det är säkerligen i rena undantagsfall, som dåliga bostäder komma under offentlig kritik. De, som nödgas bebo dem, äro oftast individer i en låg och tryckt samhällsställning. De ha i många fall resignerat inför sitt öde. Fattigdomen och armodet ha tystat rösten, som hade rätt att klaga och anklaga. Man har börjat förlora hoppet på något bättre. Därav resignationen. Den fattigare befolkningens bostadsstandard har alltid stått mycket låg, och de senaste åren visa inga nämnvärda förbättringar utan snarare en försämring. Under den s. k. kristiden var det för dyrt att bygga eller att förbättra bostäderna. Därmed måste anstå, tills det blev billigare tider. Efter »kristiden» följde en svår depressionstid. Då saknades penningar för att förbättra bostäderna. På så sätt ha hyresvärdar och särskilt arbetsgivare, som enligt avtal skola hålla sina arbetare med lämpliga och sunda bostäder, i stor utsträckning undandragit sig en skyldighet, som annars påvilar dem. Svårigheterna på bostadsmarknaden ha också givit dem en trumf på hand. Många hyresgäster och särskilt arbetare, i vilkas löneförhöjningar som sagt ingå fri bostad, ha måst sätta ned sina fordringar på drägliga bostäder åtskilligt för att icke riskera bli utan tak över huvudet eller bliva utan plats och därigenom mista bostadsförmånen.

Lämna bostadsförhållandena i städerna och andra större samhällen mycket övrigt att önska, så torde det vara ännu sämre ställt på den rena landsbygden, och särskilt i de trakter där det s. k. statarsystemet florerar. Av de snart sagt tusentals statarbostäder, som undertecknad varit i tillfälle att på närmare håll

granska, har endast ett fåtal hållit måttet för ganska blygsamma bostadsanspråk. Det har icke hört till ovanligheten, att taken på de sämre bostäderna varit så bristfälliga, att det bokstavligen regnat in över de olyckliga familjerna. Innanfönster ha saknats i ett ganska stort antal bostäder. Upprepade framställningar om nödig reparation föranledde oftast ingen åtgärd från arbetsgivarens sida. I många bostäder ha väggarna varit ytterst bristfälliga, så att vinden lämnats fritt spelrum, och snön yrt in i själva rummen. Temperaturen i dylika bostäder har naturligtvis visat åtskilliga köldgrader. Ordentliga trossbottnar saknas oftast. Då arbetarna hos vederbörande dristat göra anmärkningar på dylika bostäder, ha de många gånger blivit barskt bemötta och beskyllda för oförnöjsamhet. Passade icke lägenheterna, så gick det an att flytta, ett ganska vanligt besked.

Bostadsutrymmet är i regel för litet särskilt för de talrikare familjerna. Trångboddhet förekommer därför i mycket stor utsträckning. Det är ej i så sällsynta fall, då hela golvytan hos en barnrik familj nattetid är täckt av bäddar. Hygienens enklaste krav äro här ej på minsta sätt tillgodosedda. Rumsluften blir därför i hög grad osund till synnerligen stor skada för det uppväxande släktet.

Dragiga, kalla, fuktiga och trånga bostäder utgöra en verklig fara för folkhälsan. Det torde icke kunna bestridas, att underhålliga bostäder lägga grunden till och göra individer, som nödgas bebo desamma, synnerligen mottagliga för allehanda sjukdomar.

De senaste erfarenheterna giva vid handen, att dödlighetsprocenten är nu större på rena landsbygden än i städerna, då förhållandet förut varit omvänt. I städerna har mera blivit åtgjort för bostadshygien än på landet. Detta torde utgöra en förklaring till det nyss nämnda omvända förhållandet. Utgifterna för sjukhusvården i vårt land äro i ständigt stigande. Visserligen har kravet på en bättre sjukhusvård på senare tiden gjort sig mera gällande än förut. Men detta är ej förklaring nog till de stegrade utgifterna. Ofrånkomligt är det faktum, att en bättre bostadshygien medför över huvud taget en förbättrad folkhälsa. Detta i sin tur och ordning medför minskade utgifter för sjukhusvården samt, vad ännu viktigare är, skänker åt vårt samhälle flera arbetsdagar, då den sjuke medborgaren däremot endast är samhället till en börda. Vad batar det emellertid, att samhället offerar miljoner och åter miljoner åt sjukvården, de skattedragande år för år få sina skattebördor ökade, om ej de viktigaste hindren undanröjas för en verkligt god folkhälsa? Vårt lands läge och bistra klimat kräva präktiga bostäder. De, som ej närmare studerat denna fråga, kunna knappast ana, hur illa det i verkligheten är ställt. Varje skildring av faktiska förhållanden bemötas med misstro och stämplas som obefogade svartmålningar. Dock finnas ej så få vittnesbörd från personer i ämbetsmannaställning, som avgiva sina berättelser under ämbetsmannans ansvar, såsom provinsialläkare, fattigvårdskonsulenter m. fl. En provinsialläkare i Uppsala län talar bl. a. om, vad han iakttagit, nämligen gamla ruskiga kåkar, belägna så gott

som på marken, usla och fuktiga, och han kommer till följande slutsats: »Att tuberkulos skall hava en präktig jordmån i dylika bostäder är ju klart. Det vore väl en av de största välgärningar, om en personläkare (ej tjänsteläkare) eller ingenjör finge göra en ordentlig besiktning, och sedan Konungens befallningshavande efter de gjorda anmärkningarna ålade de förbättringar, som äro nödvändiga, eller absolut utdömde samtliga kåkar». Till en dylik slutsats kommer en person, som är väl förtrogen med ännu rådande förhållanden och avger sitt yttrande under ämbetsmannansvar. Detta är endast ett enstaka vittnesbörd bland de många. En bidragande orsak till lantarbetarekårens låga sociala ställning är utom allt tvivel dess särdeles låga bostadsstandard. Vårt samhälle är icke betjänat med att hålla arbetaregrupper på hundratusentals människor nere genom usla bostadsförhållanden. Människomaterialet är för dyrbart och bör i stället väl vårdas. Däri ligger hela nationens styrka. En god bostadsstandard har icke blott betydelse från fysisk synpunkt utan verkar också moraliskt höjande.

Inom familjer med låg bostadsstandard uppstå lätt misshälligheter, då de rent yttre betingelserna saknas för att göra hemmet trevligt och tilldragande. Hemmet blir icke den plats, där vila och förströelse kunna vinnas efter en tung arbetsdag. Barnens uppfostran försvåras i hög grad och någon verklig kärlek till hem och hembygd kan icke uppstå. Det djupa missnöje, som finnes inom hela arbetaregrupper och icke minst inom lantarbetarekåren, bottnar kanske djupast i dåliga bostadsförhållanden. Bostadens betydelse för hemmet och arbetsuppgiften kan icke nog understrykas. Så fort en samhällsgrupp når en förbättrad social ställning, avspeglar sig detta också i förbättrad bostadsstandard. Det är icke alltid säkert, att rena bekvämlighetsskäl härvidlag varit avgörande utan fastmer en skärpt ansvarskänsla för familjen och särskilt barnen.

Säkerligen hade i vårt land kunnat göras oändligt mycket mera för en betydligt högre bostadsstandard, än nu varit fallet, såvida icke intresse och förståelse saknats hos vederbörande för medmänniskornas krav på trevnad. Vårt land är ju i det lyckliga läge att äga oerhörda tillgångar på byggnadsmateriel. Dessa borde mera utnyttjas till hela folkets åtnad och ej, såsom nu varit fallet, då endast fåtalet dragit största nyttan av desamma. Som en allmän regel torde gälla, att arbetsgivarna inom industrien i väsentligt högre grad behjärtat arbetarnas krav på drägliga bostäder jämförda med lantarbetsgivarna. Att även enstaka lantarbetsgivare i detta avseende gjort sin plikt, skall icke förnekas utan tacksamt erkännas, men detta hör som sagt mera till undantagsfallen. Stort sett, ha lantarbetsgivarna försummat sin arbetarstams bostadsfråga. Vad som nu har felats och underlåtit i berörda avseenden, bör rättas till och gottgöras så fort som möjligt. Det står i arbetsgivarnas förmåga, blott viljan ej fattades. Där den funnits, har verkligen ett gott arbete blivit nedlagt. I de kollektiva avtalen mellan vederbörande organisationer på jordbrukets område stå visserligen bestämmelser intagna om bostäderna för lantarbetarna. Men dessa bestämmelser ha visat sig ganska verkningslösa, enär upp-

fattningarna om vilka bostäder, som kunna anses sunda, varit mycket delade. Avgörandet av en dylik fråga bör därför ligga i kompetenta och opartiska händer och hos män, som handla under ämbetsmannans ansvar. All hittillsvarande bostadsinspektion av s. k. hälsovårdsnämnder har visat sig vara ineffektiv. Då riksdagen senast hade att behandla en fråga av ovan berörd art, hänvisades till nämnda hälsovårdsnämnder. Inom de flesta församlingar fungerar kommunalnämnden som hälsovårdsnämnd och endast i mera undantagsfall särskilt valda hälsovårdsnämnder.

Uppgiften som hälsovårdsnämnder ha kommunalnämnderna intill dag som är i regel tagit alltför lättvindigt, och i en mängd fall ha de varit fullständigt främmande för uppdraget. Sammansättningen av kommunalnämnderna giva också anledning befara, att de i regel ej äro lämpliga för uppgiften, emedan många gånger de enskilda ledamöterna äro part i sak. I de flesta fall inneha ännu arbetsgivarna och med dem närstående och likatänkande majoriteten inom kommunalnämnderna. Under dylika omständigheter är alldeles uppenbart, att »hälsovårdsnämnden», det vill säga kommunalnämnden, ser åtskilligt mellan fingrarna i en massa fall, då annars ett ingripande från deras sida varit befogat och av behovet påkallat. Arbetsgivarekommunalnämndledamöterna beivra icke gärna missförhållanden, för vilka de själva bära skulden och ansvaret.

Kommunalnämndernas intressen ligga i regel åt annat håll, och någon egentlig inspektion av underhaltiga bostäder från deras sida torde höra till sällsyntheterna. Initiativet till ett ingripande utgår sällan från kommunalnämnderna själva. Den allmänna uppfattningen bland dem torde också vara, att frågan om bostadshygien faller utanför ramen av deras egentliga uppgift.

Uppenbart är, att under dylika omständigheter kommunalnämnderna som hälsovårdsnämnder ej i tillräcklig grad fylla en viktig uppgift. Därom bära också massor av hälsovådliga bostäder ett kraftigt vittnesbörd.

Nuvarande berörda bostadsförhållanden bära icke motivera till en neutral hållning från statsmakternas sida. Fastmera motivera de ett ingripande, då verklig anledning finnes att befara, att till bostäder användas ännu ganska bristfälliga byggnader, och därmed uppenbar och omedelbar fara för folkhäl-
san föreligger.

Jag är fullkomligt övertygad om, att då det gäller jordbruket, mycket hade kunnat göras av vederbörande för lösandet av dess arbetarestams bostadsfrågor. Några extra utgifter för inköpande av lämpliga byggnadstomter behövas icke. Genom gårdens eget arbetsfolk och dragare kunna utföras mycket arbete, som annars drager rätt så avsevärda kostnader.

I de flesta fall torde det mesta av byggnadsvirket kunna hämtas och förädlas på gården. Detta underlättar naturligtvis även i hög grad de ekonomiska möjligheterna för jordägaren att uppföra lämpliga och tidsenliga bostäder åt sina arbetare.

Statarbarackssystemet bör helt och hållet utdömas och ersättas med enfamiljshus med minimibostad om 2 rum och kök, väl vinterbonade, per familj.

Rörande familjebostaden föreskriver gällande lantarbetareavtal följande, att till sådan familjebostad skall höra nödiga uthus, nämligen källare eller annan vinterförvaringsplats för potatis, matbod eller annan motsvarande anordning samt vedbod, vidare tvättstuga och hemlighus eller del i sådana, ävensom för arbetare med stat svinhus samt, där ej ööverstigligen hinder kunna påvisas föreligga, rum för höns, allt i gott skick. Till familjebostad skall vidare höra visst trädgårdsland, varå om möjligt skall finnas bärbuskar och fruktträd.

Men som sagt det har visat sig nästan hart när omöjligt för arbetarna att hävda dessa avtalets bestämmelser, även får tagas med i betraktande, att endast en liten försvinnande bråkdel av lantarbetarna äro organiserade, och de oorganiserade stå helt utanför avtalets bestämmelser.

Högerns representanter i riksdagens andra kammare ha en gång i en motion erkänt, att i lantarbetarnas bostadsfråga mycket har försummats, och på samma gång medgav man, att lantbruket emellertid ägde stora möjligheter att lösa bostadsfrågan för sina arbetare, större möjligheter än andra näringar. Alldeles riktigt, och det vore ett lyckligt steg i rätt riktning, om lantarbetsgivarna finge uppmärksamheten riktad på den utomordentliga betydelse lösandet av lantarbetarekårens (däribland inberäknas hela torparklassen) bostadsfråga skulle innebära.

Då lantarbetsgivarna i regel kräva att få hålla arbetarna med bostäder, således vidhålla ett gammalt system, förpliktigar detta dem till att hålla sina arbetare med trevliga bostäder, där arbetarna och deras familjer kunna känna verklig trivsel, lugn och vederkvickelse.

Det bör tillkomma statsmakterna att utöva effektiv kontroll, att bostäderna fylla rimliga krav på människovärdighet. Men staten bör också uppträda hjälpanande och vägledande. Detta kan ske på olika sätt, såsom genom instruktionsverksamhet men även genom att bereda de jordbrukare, som sakna kapitaltillgångar, möjlighet att erhålla lån på rimliga villkor.

Även om staten skulle få vidkännas mindre uppoffringar, uppvägdes dessa mer än väl av en förbättrad folkhälsa.

Med anledning av ovan anförda hemställer undertecknad härmed,

att riksdagen måtte i en skrivelse till Kungl. Maj:t an- hålla om utredning rörande lantarbetarnas och med dem lik- ställdas bostadsförhållanden, samt att Kungl. Maj:t med be- aktande av ovan framförda synpunkter därefter må för riks- dagen framlägga förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 28 januari 1928.

Oskar E. Sjölander.

